

קול צופיין

קול צפ"ך נשאן קול יחדו ירננו

גיליון מס' 1008

בהעלותך תש"ף השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

חמירא סכנתא מאיסורא מהלכות זהירות

ועשית מעקה לגגך

מצוות עשה ואיסור לא תעשה

כותב הרמב"ם: "מצוות עשה לעשות אדם מעקה לגגו שנ' (דברים כ"ב ח') 'ועשית מעקה לגגך' (הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יא). וכן הוא בספר המצוות: "שהזהירנו מהניח המוקשים והמכשולות בארצותינו ובבתינו כדי שלא ימותו בהם בני אדם. והוא אמרו יתעלה 'ולא תשים דמים בבתך', ולשון ספרי 'ועשית מעקה' - מצוות עשה, 'ולא תשים דמים' - מצוות לא תעשה" (לא תעשה רצח).

כן הדין בכל המכשולות

מוסיף הרמב"ם שכן הדין בכל המכשולות שעלולים לגרום נזק או מוות חלילה: "אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו אדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים חייב לעשות להן חוליה גבוהה עשרה טפחים או לעשות לה כסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות. וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצוות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנ' (דברים ד' ט') 'השמר לך ושמור נפשך', ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצוות עשה ועבר על 'לא תשים דמים' (הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יא הלכה ד).

להרחיק עצמו מדברים המאבדין את הגוף

ישנם דברים שהם אינם בגדר מצוות מעקה, אבל הם דברים אסורים מדברי חכמים. "הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהן ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד על כך מכין אותו מכת מרדות" (שם הלכה ה).

וכן בהלכות דעות (פרק ד הלכה א): "הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה, לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המברין והמחלימים, ואלו הן: לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא

חובת הזהירות

מזמור לתודה

בעקבות ההתפרצות החדשה של המגיפה, בין השאר בגלל ההתרופפות בחברה בשמירה על הכללים, אני מבקש להזכיר, גם לעצמי, את היסודות ההלכתיים של חובת הזהירות.

בתחילת הדברים חשוב לומר כי אנו צריכים להחזיק טובה לכל אלה שהביאו את מדינת ישראל להצליח בהתמודדות עם המגיפה במקום שמדינות חזקות ממנה לא הצליחו.

צריך להחזיק טובה לציבור שגילה אחריות ושמר על ההנחיות, ובעיקר לאבינו שבשמים שמקיים בנו "ארץ אשר עיני ה' אלוהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה".

ונשמרתם מאד לנפשתיכם

ההלכה אומרת שחייב אדם לשמור על חייו ובריאותו. "ונשמרתם מאד לנפשתיכם" (דברים ד טו). עוד לימדונו חכמים שחיו של אדם אינם רכוש, הוא קיבל אותם מאלוקים והוא חייב לשמור עליהם. כך אומר הפסוק "ואף את דמכם לנפשתיכם אדרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם" (בראשית ט ה). והסביר רש"י כי הפסוק מדבר גם ב"שופך דם עצמו" ש"אין לו חלק בעולם הבא" (ערוך השולחן שמה).

זהירות מסכנות עתידיות

הכרת ערך החיים היא לא רק בנטילת החיים בפועל ממש, אלא גם בשמירה על החיים מכל נזק אפשרי עתידי. ההלכה לשים מעקה בגג, למשל, מלמדת אותנו שצריך לחשוב על כל הסכנות העתידיות האפשריות ולנטרל אותן. בוודאי לא לסמוך על האנשים שייזהרו לא להתקרב לשולי הגג, ובוודאי לא לסמוך על הנס.

רעב, ולא ישתה אלא כשהוא צמא, ואל ישהא נקביו אפילו רגע אחד, אלא כל זמן שצריך להשתין או להסך את רגליו יעמוד מיד" (עין חינוך תקמו).

זהירות מהידבקות במחלות

לכן אסור לאדם להכניס מטבע לתוך פיו, שמא נגע בו אדם שחולה במחלה ויידבק. "אמר רבי אמי צריכין למיחוש למה דברייתא חששין אסור דלא למיתן בר נש פריטין גו פומא" (ירושלמי פרק ח' דתרומוה ה"ג). "מפני שיד הכל ממשמשת בהן ויש מהן חולים וזוהמתן דבקה בהם ואותה זוהמא קשה לאדם כשנותנה לפיו" (ר"ן י"ב).

וכן כתב הרמב"ם שהחשש הוא מפני הידבקות ממחלה: "אסור לאדם ליתן מעות או דינרים לתוך פיו שמא יש עליהן רוק יבש של מוכי שחין או מצורעין, או זיעה שכל זיעת האדם סם המות חוץ מזיעת הפנים. וכן לא יתן אדם פס ידו תחת שחיו שמא נגע בידו במצורע או בסם רע שהידיים עסקניות, ולא יתן התבשיל תחת המטה אף על פי שהוא עוסק בסעודה שמא יפול בו דבר המזיק והוא אינו רואהו" (רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק י' ד-ה. וכן הוא בשו"ע י"ד קטז). ומכאן לכל חובות הזהירות בזמן המגיפה. לא לגעת בשום אדם שאינו בן משפחה שמא הוא או אתה חולים או נשאים שאינם ידועים.

בן דוסא ששם את רגלו על פתח מאורה של נחש ערוך, והנחש הכיש את רבי חנינא ומת. אבל גם רבי חנינא לא עשה כן לשנות סדרי בראשית, אלא כדי ללמוד את העם להיזהר מחטאים. וכל מי שעושה כמו רבי חנינא, הרי הוא סומך על צדקתו, ובשמים בודקים באמת אם הוא צדיק כמו רבי חנינא, וכשבודקים מישהו, נזכרים בכל עוונותיו. על כן לא הסכים רב אדא בר אהבה לסמוך על זכויותיו, ובוודאי גם אנחנו כן.

על כן כתב הרמ"א: "וכן יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה, כי סכנתא חמירא מאיסורא ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור, ולכן אסור לילך בכל מקום סכנה כמו תחת קיר נטוי או יחידי בליה" (שו"ע י"ד קטז). ואע"פ שהסיכוי שקיר נטוי שעמד 13 שנים יפול בדיוק ברגע שאנחנו עוברים תחתיו הוא פחות מאחד לאלף, ולכאורה בספקות של איסור לא היינו חוששים לחשש כל כך רחוק, הדין שונה בספק סכנה שחוששים גם לחשש רחוק ביותר.

ספק סכנתא מן התורה לחומרא

הגמרא (חולין י"א) לומדת שצריך להיזהר מספק סכנה יותר מספק איסור מההלכה שאומרת כי מי שהניח כלי עם משקה מכוסה ובא ומצאו מוגלה - לא חוששים שמא מישהו טמא פתח את הכלי, אבל חוששים שמא נחש שתה והמשקה אסור בשתייה. ומכאן למדו ש"חמירא סכנתא מאיסורא". בחשש איסור רחוק - לא אוסרים את המשקה. בחשש סכנה רחוק - אוסרים את המשקה.

והסביר המהר"ץ חיות: "הרי חזינו דמחללים שבת אילו דנפל עליו הגל, ספק חי ספק מת ספק ישראל ספק ספק עובד כוכבים... ואפילו בהרבה ספק ספקות ואין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב. ואפילו בסנהדרין נאמר 'הצילו העדה' שחייבים להפך בזכותו, אם כן בעל כרחך ספק סכנתא מן התורה לחומרא, ואם כן שני ושני בין ספק אסור לספק סכנה" (מהר"ץ חיות חולין ט).

חכמינו אמרו
שיעקב לימד
את יוסף את
פרשת עגלה
ערופה, כי
האחרית על
מה שעלול
לקרות היא
ההלכה
הראשונה
שצריך
ללמוד כל
מנהיג

לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור

לְעוֹלָם אֵל יַעֲמִיד אָדָם בְּמָקוֹם הַסֵּפֶנָה

הגמרא (ברכות נ"א) אומרת: "ואמר רבי יצחק שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי ועיין תפלה ומוסר דין על חבריו לשמים".

הגמרא בתענית (כ"ב) מספרת: "היה אשיתא רעיעתא דהנות בנהרדעא, דלא הוה חלף רב ושמואל תותה, אף על גב דקמיה באתרה תליסר שניו ולא נפלה. וימא חד איקלע רב אדא בר אהבה להתם, אמר שמואל לרב, גיתי מר ונקיף. אמר ליה, לא צריכנא האידינא, דהא אפא רב אדא בר אהבה בהדן דנפישא זכותיה ולא מסתפינא. רב הונא, הוה ליה חמרא בהווא ביהא דהוה רעיעא, בעא לפנויי עייליה לרב אדא בר אהבה להתם, משכיה בשמעתא התם, עד דפנייה. בתר דנקיף נפל ביהא, ארגיש רב אדא בר אהבה ואיקפד".

בנהרדעא היה קיר נטוי במשך 13 שנים ולא נפל, והיו מקפידים רב ושמואל לא לעבור תחתיו. יום אחד הגיע רב אדא בר אהבה לנהרדעא והלך עם רב ושמואל. הציע שמואל לרב לעקוף את האזור של הקיר הנטוי. אמר לו רב: אין צורך, כי רב אדא בר אהבה איתנו וזכותו גדולה ועל כן אין לחשוש.

אבל רב אדא בר אהבה עצמו לא היה סומך על זכויותיו. מספרת הגמרא כי לרב הונא היה יין בחורבה רעועה והוא לא נכנס להוציא כי חשש שמא יפלו הכתלים. כשהיה רב אדא בר אהבה אצל רב הונא, הוא לקח אותו לאותה חורבה ודיבר איתו בדברי תורה. בינתיים פינו פועליו של רב הונא את היין מהחורבה. כשיצאו רב הונא ורב אדא מהחורבה, קרסו הכתלים של המבנה. הרגיש רב אדא שהשתמשו בזכויותיו על מנת לפנות את החורבה והקפיד.

"סבר לה כי הא דרבי יצאי, דאמר רבי יצאי, לעולם אל יעמיד אדם (עצמו) במקום הספנה, ויאמר, שעושין לו נס, שקמא אין עושין לו נס, ואם תמצא לומר, עושין לו נס מניין לו מוקיותו".

זהירות מנחש וזהירות מחטאים

היו חכמים שלא חששו מניסים. כולנו זוכרים את הסיפור על רבי חנינא

אין סומכים על הנס

לברוח מן העיר בשעת מגיפה

ואסור לסמוך על נס או לסכן נפשו, ולכן כשיש מגיפה יש לברוח מן העיר בתחילתה ולא בסופה (רמ"א בשו"ע י"ד קטז). "וכל אלו הדברים הם משום סכנה, ושומר נפשו ירחק מהם".

שְׁלוּחֵי מִצְוַה אֵינָם נִזְקָקִין

בגמרא (פסחים ח"ב): "אמר רבי אלעזר, שלוחי מצוה אינם נזקקין, לא בהליכתן ולא בתזדדנותן. רבי אלעזר דאמר, פי האי תנא, דתנינא, איסי בן יהודה אומר, כלפי שאתרה תורה, (שמות לד) 'ולא יחמד איש את ארצו', מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין תיה מוֹקֵתָה. תרגליתך מנקרת באשפה, ואין חלדך מוֹקֵתָה, והלא דברים קל וחומר, ומה אלו שדרכן לזקק אין נזקקין, בני אדם שאין דרכן לזקק, על אחת כמה וכמה! אין לי אלא בהליכה, בתורה מניין? תלמוד לומר, (דברים טז) 'ופניית בבקר והלכת לאהלך', מלמד שתלך ותמצא אהלך בשלום".

אם שכיח היזק - גם שלוחי מצוה לא יסתכנו

אף על פי כן אמרו לא לבדק חמץ בגל הנעשה על ידי פתל שנפל, והטעם מפני הסכנה, מקשה הגמרא: "והאמר רבי אלעזר, שלוחי מצוה אינן נזקקין?" ועונה "היא דשכיח הוֹקֵא, שאני. שנאמר, (ש"א טז) 'ויאמר שמואל, איה אלך? ושמע שאול והרגני! ויאמר ה', עגלת בקר תקח בידך וגו'" (פסחים ח"ב). ולכן לא יעלה אדם על סולם לעשות שילוח הקן אם יש שם סכנה.

בגמרא (פסחים סד ע"א) משמע שיש מחלוקת בשאלה אם סומכים על הנס. המשנה אומרת: "הפסח נשחט בשלש כתות שנאמר 'ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל' קהל ועדה וישראל. נכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה תקעו הריעו ותקעו וכו'".

ובגמרא מחלוקת האם הכהנים היו סוגרים את דלתות העזרה כשנכנסו שליש מהאנשים, או שהן ננעלו מעצמן. "איתמר אביי אמר 'ננעלו' תנן. רבא אמר 'נועלין' תנן. מאי בינייהו איכא בינייהו למסמך אניסא. אביי אמר 'ננעלו' תנן - כמה דעילו מעלו וסמכינן אניסא. רבא אמר 'נועלין' תנן ולא סמכינן אניסא" (פסחים סד ע"ב). הלכה היא כרבא שלא סומכים על הנס אפילו בעבודת בית המקדש (וראה עוד קידושין כט: פעולת אביי בענין כזה עם הנחש בבית הכנסת).

דינו לא שפכו את הדם הזה

חובה על אדם לראות את הנולד ולהיזהר מסכנות שעתידות להגיע. כך מספרים חכמינו על יעקב שלימד את יוסף את פרשת עגלה ערופה, הלכה שאומרת כי האחריות על מה שעלול לקרות היא ההלכה הראשונה שצריך ללמוד כל מנהיג. שם כתוב: "כִּי יִמְצָא חֵלֶל בְּאֶדְמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נָפֶל בְּשָׂדֶה לֹא נֹדָע מִי הִקְהוּ" (דברים כא). באים הזקנים של העיר הקרובה לנחל איתן ועורפים שם עגלת בקר. אחר כך הם רוחצים את ידיהם על העגלה הערופה בנחל ואומרים: "דִּינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעִיֵּינוּ לֹא רָאוּ". המִשְׁנָה שואלת: "וְכִי עַל לִבְנוּ עָלְתָה, שְׂזָקְנֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמַיִם הֵם? אֵלָּא לֹא בָּא לְדִינוּ וּפְטָרְנָהוּ בְּלֹא מְזוּנֹת, וְלֹא רָאִינוּהוּ וּפְטָרְנָהוּ בְּלֹא לְוָה" (סוטה כה ע"ב).

למנהיגי הציבור יש אחריות לתת אוכל לכל מי שעובר בעירם. וכיוון שאותו אדם נרצח ליד עירם - יש ספק וחשש שהוא עבר שם ולא נתנו לו לאכול ולא דאגו לו לליווי בדרך. לכן הוא נראה כמישהו מופקר שלאף אחד לא איכפת ממנו. אין לדמו דורשים והשודדים הרגוהו בלי חשש.

לא ראינוהו ולא עמדנו על דינו

הגמרא ירושלמי (ה"ו) אומרת כי האחריות של המנהיגים היא שלא יהיו רוצחים: "רבנן דהכא פתרינן קריא בהורג כו' שלא בא על דינו ופטרנוהו ולא הרגנוהו, ולא ראינוהו ולא עמדנו על דינו". דהיינו שבית הדין אומרים: האחריות שלנו הייתה שלא יסתובבו אנשים רצחניים ברחובות.

אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בארץ ישראל

ברמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פרק י) משמע שאחריות המנהיגים היא בארץ ישראל דווקא, שכתוב: "אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בארץ ישראל וכן בעבר הירדן". בחו"ל קשה להטיל מרות על הציבור שמפוזר במדינות רבות ובקהילות שונות ואין סמכות אחת שכולם מקבלים את מרותה. ואעפ"כ יש להטיל מרות כלשהי גם בחו"ל (טור חושן משפט תכה. שו"ע חושן משפט ב).

אחריות הציבור על המנהיגים

האבן עזרא והחזקוני מסבירים שהכתוב אומר כי הכפרה היא גם על הציבור עצמו ולא רק על ראשי הציבור, שכן כתוב: "וְעָנִינוּ וְנִאְמְרוּ דִּינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעִיֵּינוּ לֹא רָאוּ: כִּפּוּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה', וְאֵל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ וְשָׂדֵאֵל. וְנִפְסַר לָהֶם הַדָּם". למה צריך לכפר על העם אם האחריות היא רק של ראשי הציבור? מדברי שניהם עולה כי האחריות הזאת שייכת גם לעם, שבחר במנהיג שדואג לעצמו ולא לציבור.

אחריות האב על בנו

הגמרא (קידושין כט ע"א) אומרת שאחריות על סכנות עתידיות היא גם חובת האב. ולכן חובת האב ללמד את בנו לשחות - "להשיטו במים". ומסביר שם רש"י "אף להשיטו בנהר - שמא יפרוש בספינה ותטבע, ויסתכן אם אין יודע לשוט". ברור מדברי רש"י, שגם חשש סכנה רחוק כבר מחייב להתכונן מראש.

הכרת ערך החיים היא לא רק בנטילת החיים בפועל ממש, אלא גם בשמירה על החיים מכל נזק אפשרי עתידי. ובעניין זה אין לסמוך על האנשים שייזוהרו ובוודאי לא לסמוך על הנס

הכול בידי שמים חוץ מצינים ופחים

עוד אמרה הגמרא (כתובות מא ע"ב): "ר' נתן אומר: מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו? שנאמר: ולא תשים דמים בביתך". וכתבו בגמרא ירושלמי (שבת פ"ב הל' ו) נסר שהוא מתוח מוגג לגג אפילו רחב כמה אסור להלך עליו שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה.

וכתב ערוך השולחן (יורה דעה סימן קטז) שלכן צריך להיזהר לא לנסוע בספינה בעת סערה. ולא ללכת במקומות קרים מדי או חמים מדי. כדכתיב: "הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים". שאדם מקרר את עצמו או מחמם את עצמו ובסופו של דבר שוכח שהוא גרם מחלה לעצמו. ועל כן כתב המהרש"ל שנהגו לאסור הכבשים שגדל בהם מין שחין של נגע שרגילין למות בהם מפני שמחזיקים שיש סכנה לאוכלם.

האם מברכים על שמירת הנפש?

וציוונו לעשות מעקה

כשאדם שם מעקה לגגו הוא מברך. כך כתוב הרמב"ם: "אם עשה מעקה מברך בשעת עשייה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה" (רמב"ם ברכות יא ד), וזאת למרות שהטעם הוא סכנה. דכתיב "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֹדֶשׁ וְעִשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגְךָ וְלֹא תִשֶׂים דָּמַיִם בְּבֵיתְךָ כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִפְּנֵינוּ" (דברים כב ח). אמנם על מים אחרונים כתב הרמב"ם שחובה וצריך להיזהר בהם, אבל לא לברך. בהלכות ברכות (פרק ו הלכה ב) "ומים אחרונים אין מברכין עליהן שאינם אלא מפני הסכנה, ולפיכך חייב אדם להזהר בהן ביותר" (ראה כ"ט ותוספתו בחולין קה ע"א). וכנראה שההבדל הוא בגלל שמעקה הוא מצוות עשה מהתורה ומים אחרונים לא. וצ"ע (עיין פמ"ג).

על רחיצת ידיים

אמנם הראב"ד כתב שמברכים על מים אחרונים כמו שמברכים על נרות חנוכה שהם מדרבנן. וכן כתב: "אני שמעתי בשימושי הגאונים הקדמונים שכתבו על המים האחרונים ברכה 'על רחיצת ידים' וחיי ראשי דברים נכונים, הם שהרי חכמים דרשו את שתייהן מפסוק אחד 'והתקדשתם והייתם קדושים' וכן אמרו ידים שהן מזוהמות פסולות לברכה. ובאמת ובברור אם אכל דבר שיש בו זוהמא צריך לברך על רחיצתו, ואם אכל דברים יבשים - אין טעון ברכה שאינן אלא משום רפואה. וכן חברתי בחיבורי ועיקר". ולמעשה איננו מברכים על הישמרות מסכנה למרות שמדובר במצוות מן התורה ולפעמים מצוות מדרבנן.

סיפורים על הרב זצ"ל

שערים של סכנה

סיפר הרב בני מכלוף, לשעבר רב פיקוד צפון ורב פיקוד מרכז: במהלך שירותי הגעתי אל הרב אליהו זצ"ל עם האלוף מוטי אלמוז, עם מפות של יהודה ושומרון, עם שערים שנקרים שערים חקלאיים, ששם הפלסטינים צריכים לעבור מהכפרים שלהם שנמצאים בצד החסום של הגדר לשדות שנמצאים בצד השני של הגדר.

הרב הסתכל ואמר למוטי אלמוז: את השער הזה אתם יכולים לפתוח, את השער הזה אתם לא יכולים לפתוח, זו סכנה גדולה. כך הוא סימן על המפה את כל השערים שאפשר ואי אפשר לפתוח. מוטי אלמוז הסתכל על הרב בפליאה, מאיפה הוא יודע איזה שער מסוכן ואיזה לא? אבל אחר כך, כשבאנו עם המפות למפקדה הראשית, התברר שהרב צדק. כמעט את כל השערים שהרב סימן, הצבא איתר כשערים מסוכנים ולא פתח אותם אלא בשמירה מרובה.

אחד השערים שהרב אמר לא לפתוח נפתח בתחילה על ידי הצבא, ואחר כך נזרקו ממנו בקבוקי תבערה רבים על רכבים של צה"ל והצבא סגר אותו. הסיבה שהרב אמר לפתוח או לסגור שערים הייתה הלכתית. כל השערים היו נפתחים במנגנוני גרמא דרך מכוני צומת, כדי שלא יחללו שבת. אבל המשמעות של הדברים הייתה ביטחונית והצילה חיים של רבים. עד היום אני לא שוכח את ההלם של האלוף אלמוז כשהוא נוכח בדיוק של דברי הרב אליהו.

נגד כל התחזיות

סיפר מרדכי מלול מבית הכנסת של הרב זצ"ל: פעם סתתי לאיים הקאריביים, וכאשר נחתי שם הודיעו בחדשות שאמורה להגיע לשם סופה גדולה בימים הקרובים. כל כלי התקשורת דיברו על הסכנה הגדולה שעלולה להיות בסופה, וזה מקום שאין אפשרות לברוח ממנו.

נלחצתי. לא היו טיסות בקרוב ולא ידעתי מה לעשות. התקשרתי לרב יהודה מוצפי זצ"ל, שהיה העוזר של הרב אליהו זצ"ל, וסיפרתי לו שאני מפחד ורוצה לדבר עם הרב אליהו. אחרי שסיפרתי את הדברים לרב הוא הרגיע אותי ואמר: אל תדאג, לאי שלך הסופה לא תגיע.

כדבריו של הרב כן היה. הסופה הגיעה לאיים, התקרבה לאי שהייתי בו, אבל רגע לפני שהגיעה לאי פנתה לאי אחר ולא הגיעה לאי שהייתי בו. הכול היה כמובן בניגוד לכל התחזיות של החזאים ובדיוק לפי התחזית של הרב אליהו.

(מתוך כרך ט' מסדרת "אביהם של ישראל" שיצא לאור בקרוב)

תשובה כהלכה

אור IN3&S. לפני 85 שנים כתב הרב שמשון רפאל הירש כי המשימה של עם ישראל היא להיות אור לגויים. האם מאז הקמת מדינת ישראל המשימה הזאת עדיין חלה כלפי יהודים שמסיבה כלשהי לא עלו? המקום היחידי בעולם שיהודי הוא אור לגויים זה רק בארץ ישראל. על זה מדבר הנביא ישעיהו בפרק מ"ב על קיבוץ גלויות ועל עוצמת ישראל בארצו. לצערנו המציאות של היהודים בחו"ל ב-150 השנים האחרונות היא שיהודים הם מבוזים ונרדפים. יהודים בחו"ל מאבדים לרוב את זהות היהודית שלהם. במאה הקודמת התנצרו מאות אלפי יהודים מתוך רפיסות ושפלות רוח, ובזרנו מתבוללים מיליוני יהודים מתוך רפיסות ואוהה שפלות רוח שהייתה במאה הקודמת. איך אפשר לומר על ציבור שחציו מתבולל שהוא אור לגויים? הוא אפילו לא אור לעצמו. הוא מתבייש בזהות שלו. הוא לא מעריך אותך כהוא זה, במצב זה הוא לא יכול להיות מורה דרך לאחרים? זו בדיחה ושקר עצמי שאנשים מספרים לעצמם כדי להצדיק את הרפיסות שלהם. אם אתה רוצה להיות אור לגויים, לך בדרך שהתווה לך בורא עולם, ואמר לך שתהיה אור לכל האומות אם תעלה לארץ ישראל. במילים הללו בדיוק נאמר לאברהם אבינו: **לָךְ לָךְ מֵאֲרָץ וּמִסוּדָתָךְ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: וְאָעֲשֶׂה לְגֹי גְדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדַּלְתְּךָ שֶׁמֶךָ וְיִהְיֶה בְרַכְּךָ: וְאֶבְרַכְךָ מִכָּלֵךְ וּמִכָּלֵךְ אֶרֶץ וְנִבְרַכְךָ בְּכָל מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה.** אם אתה רוצה שיתברכו בך כל משפחות האדמה - תעלה לארץ ישראל וזו הקריאה לכל תושבי חו"ל בני אברהם, יצחק ויעקב.

רוצה בשגגה

רוצה בשגגה גולה לעיר מקלט, ורוצה בשגגה לא התכוון לרצוח וזה קרה במקרה. "וְאִשָּׁר יָבֵא אֶת רַעְיוֹ בְּיַעַר לְחֹטֵב עֵצִים וַנִּדְחָה יָדוֹ בַּגֶּרֶן לְכַרֵּת הָעֵץ וַנִּשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמִצָּא אֶת רַעְיוֹ וְמָת - הוּא יָנוֹס אֶל אֶחָת הָעֵרִים הָאֵלֶּה וְחָי" (דברים יט ה). מלשון הפסוק למדו חכמינו שרק שוגג יכול לגלות לעיר מקלט ולא קרוב למזיד. ובלשון הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ו א-ד) "שלשה הם ההורגים בלא כוונה".

שוגג גמור

וכך כותב הרמב"ם: "יש הורג בשגגה בהעלמה גמורה וזהו שנאמר בו (שמות כ"א י"ג) 'ואשר לא צדה' - ודינו שיגלה לערי מקלט וינצל. כגון: מקום שבו אנשים מתפנים שם לנקביהם בדרך כלל בלילה. אבל ביום זה מקום גלוי מדי ואנשים לא נפנים שם לנקביהם. במקרה נא אדם לשם וישב שם להתפנות ואדם אחר זרק לשם אבנים ופגעו בו ומת - הרי זה גולה". כיוון שלא היה אמור להיות שם אדם בשעה זו. ואולם הזורק היה צריך לבדוק למרות זאת שמה יש שם משהו, ולכן הוא גולה. אבל הוא שוגג ולא מזיד או קרוב למזיד.

שוגג קרוב לאונס

ממשיך הרמב"ם: "ויש הורג בשגגה ותהיה השגגה קרובה לאונס והוא שיארע במיתת זה מאורע פלא שאינו מצוי ברוב מאורעות בני אדם, ודינו שהוא פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם נהרג עליו". לדוגמא: "הזורק את האבן, ואחר שיצאת מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה. פטור מן הגלות שנאמר: (דברים י"ט ה) 'ומצא את רעהו' - פרט למצוא עצמו" (ט).

שוגג קרוב למזיד

"ויש הורג בשגגה ותהיה השגגה קרובה לזדון והוא שיהיה בדבר כמו פשיעה או שהיה לו להזהר ולא נזהר, ודינו שאינו גולה מפני שעונו חמור. אין גלות מכפרת לו ואין ערי מקלט קולטות אותו, שאין קולטות אלא המחוייב גלות בלבד. לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור". לדוגמא: "כיצד הזורק אבן לרשות הרבים והרג, או הסותר כתלו לרשות הרבים ונפלה אבן והמיתה. בין שסתרו ביום בין שסתרו בלילה הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט מפני שזו פשיעות היא שהרי היה לו לעיין ואחר כך יזרוק או יסתור" (י).

מכל אלה נלמד כמה חובת הזהירות שצריך אדם להזהר שלא לפגוע בנפש חברו. וכך כתב הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ד): "כל אלו הרצחנין כונסין אותן לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מייעהו ואחר כך מאכילים אותן שעורים עד שכריסם נבקעת מכובד החולי".

ואין עושים דבר זה לשאר מחוייבי מיתת בית דין אע"פ שהם חמורים משפיות דמים, "אין בהן השחתת ישובו של עולם כשפיות דמים". ולכן "כל מי שיש בידו עון זה הרי הוא רשע גמור ואין כל המצוות שעשה כל ימיו שקולין כנגד עון זה ולא יצילו אותו מן הדין".

והוכחת עוון זה היא מאחאב, שעבד עבודה זרה והיו לו חטאים רבים. "וכשנסדרו עונותיו וזכותיו לפני אלהי הרוחות לא נמצא עון שחייבו כלייה ולא היה שם דבר אחר ששקול כנגדו אלא דמי נבות". אע"פ שהוא רק אישר לאיזבל והיא שכרה עדים ובפועל רק בגרם גרמא נהרג נבות על ידי אחאב.

מכל האמור לעיל נבין כמה חשוב להזהר בכל מה שקשור לשמירת נפשות. ויהי רצון שה' יסיר מעלינו כל מחלה וכל מגיפה וישמור על עמו ישראל בכל מקום שהם, אמן ואמן.

פגשנו ושמענו מאות אנשים שחזרו בתשובה והתחזקו מהסיפורים על הרב אליהו זצוק"ל. אנו עורכים כעת את הספר התשיעי. מי שיש לו סיפורים על מרן הרב אליהו זצוק"ל שטרם סופרו, או שיש לו תמונות על הרב אליהו זצוק"ל, מתבקש בכל לשון של בקשה לשלוח למייל shlomitic1@gmail.com או להתקשר לטלפון 0506233956. וזכות הרבים תלויה בו.